

بررسی رابطه دینداری با رضایتمندی زناشویی

مریم نیکوی

کارشناس ارشد مشاوره

دکتر سوسن سیف

عضو هیأت علمی دانشگاه الزهراء(س)

چکیده

پژوهش حاضر با عنوان «بررسی رابطه دینداری با رضایتمندی زناشویی در بین زوج‌های شهر تهران» با هدف بررسی تأثیر برخی عوامل بر رضایتمندی زناشویی صورت گرفت. طرح پژوهشی در این تحقیق توصیفی می‌باشد. جامعه آماری متشکل از تمام زوج‌های شهر تهران می‌باشد. نمونه پژوهش ۲۰۰ آزمودنی (۱۰۰ زوج) است که به شیوه تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شده‌اند. ابزار پژوهش شامل پرسشنامه‌های «جهت‌گیری دینی (درونی و برونی)» «آلپورت»، «آزمون معبد» و «انریج» می‌باشد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها علاوه بر روش‌های آمار توصیفی از آزمون t ، همبستگی پیرسون، تحلیل واریانس یک طرفه، آزمون تعقیبی توکی و χ^2 استفاده گردید. تحلیل نتایج نشان داد:

- همبستگی معناداری بین جهت‌گیری دینی درونی و عمل به باورهای دینی و رضایتمندی زناشویی وجود دارد.
- همبستگی معناداری بین جهت‌گیری دینی برونی و رضایتمندی زناشویی وجود ندارد.
- متغیر تحصیلات بر جهت‌گیری دینی و عمل به باورهای دینی تأثیر معناداری دارد.
- متغیر جنسیت بر جهت‌گیری دینی و عمل به باورهای دینی تأثیر معناداری ندارد.

مقدمه

خانواده این واحد به ظاهر کوچک اجتماعی، از ارکان عمده و از نهادهای اصلی هر جامعه به شمار می‌رود و در واقع هر خانواده را باید خشت بنای جامعه و کانون اصلی حفظ سنت و رسوم و ارزش‌های والا و مورد احترام و شالوده مستحکم مناسبات پایدار اجتماعی و روابط میان افراد، و مهد پرورش فکر و اندیشه و اخلاق و تعالی روح انسانی به حساب آورد (سیف، ۱۳۶۸). در بین نهادهای مختلف جامعه، کانون مقدس خانواده بهترین مکان برای تربیت جسم و روان است. کودکان با پرورش یافتن در خانه‌ای که رنگ و بوی صمیمیت دارد از رشد مطلوب برخوردار و نهایتاً عضو سالمی از جامعه خواهند شد، جامعه‌ای که خانواده تأمین کننده سلامت آن خواهد بود (ابراهیمی بختور، ۱۳۶۴).

در مواقعی که روابط صمیمی بین زن و شوهر خدشه دار می‌شود و تفاهم زناشویی کاهش می‌یابد، عوارض مخرب و منفی در بهداشت روانی خانواده و همچنین بهداشت روانی فرزندان ایجاد می‌شود از این رو افزایش تفاهم زناشویی و مساعدسازی محیط خانوادگی به عنوان یکی از اقدامات بهداشت روانی اولیه ملاحظه می‌گردد که در زمینه‌های تربیتی از اهمیت چشمگیری برخوردار است (میلانی فر، ۱۳۷۰).

خانواده اساساً کانون کمک، تسکین، التیام و شفابخشی است، کانونی است که باید فشارهای روانی وارد شده بر اعضاء خود را تخفیف دهد و راه رشد و شکوفایی آن‌ها را هموار کند. اگر خانواده محیط سالم و سازنده‌ای برای اعضای خود باشد و نیازهای جسمانی و روانی آن‌ها را برآورده کند کمتر ممکن است به نهادهای درمانی خارج از خانواده احتیاج پیدا کند (ثانی، ۱۳۷۵).

معمولاً خانواده سالم افراد سالم را تحویل اجتماع می‌دهد و خانواده ناسالم موجب بروز مسائل فراوانی در سطح جامعه خواهد شد و اگر سعی در بهبود و پیشرفت خانواده نشود، مشکلات اجتماعی روز به روز بیشتر خواهد شد (ستیر، ۱۳۷۳).

پیشینه پژوهش

اخیراً پژوهش‌های متعددی در مورد اثر دین بر سلامت روان انجام شده است. نتایج تحقیقات نشان دهنده اثر مثبت بر سازگاری و بهداشت روانی و اثر کاهنده دین بر علائم

بیماری بوده است (گری و همکاران، ۱۹۹۰). آلن برگین (۱۹۹۲) یکی دیگر از محققان است که طی پژوهش‌های ده ساله (۱۹۹۱-۱۹۸۰) با عنوان کردن نقش ارزش‌ها در روان‌درمانی و ارتباط آن با بهداشت روانی مشخصاً به ضرورت به‌کارگیری موضوعات ارزشی و دینی در آموزش‌های بالینی و آموزش بیماران تأکید می‌کند. او در سال ۱۹۸۰ چنین عنوان کرد که به‌عنوان یک روان‌شناس نمی‌خواهد از مذاهب متعارف و سازمان‌یافته به‌عنوان فرآیند کلی حمایت کند ولی از تئوری‌هایی که بخشی از زندگی دینی هستند و دارای بیشترین منابع بهداشتی می‌باشند حمایت می‌نماید. او همچنین می‌گوید: اعتقاد دینی که مبنی بر علوم روان‌شناختی هستند دارای تأثیراتی بر ساختار اجتماعی می‌باشند (برمر، آبریگو، وشوستروم، ۱۹۹۳).

تحقیقات انجام‌شده در خصوص خانواده تا سال ۱۹۷۰ حول محور طلاق و اثرات روانی و اجتماعی آن بر روی اعضای خانواده بوده است و در این میان نقش دین به‌عنوان یک عامل مهم قابل توجه است. تا سال‌های اخیر معمولاً نقش دین در بررسی‌های مربوط به خانواده و رضایتمندی زناشویی نادیده گرفته شده است. اهمیت این نقش اخیراً با اهمیتی که بعضی از محققان با توجه به نقش دین داشته‌اند آشکار شده است. بررسی‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که انجام اعمال دینی (از جمله رفتن به کلیسا) بیش از دیگر متغیرهای مورد بررسی، رضایتمندی از ازدواج را پیش‌بینی می‌کند (غباری بناب، ۱۳۸۰).

گلین^۱ و پوز (۱۹۸۸) همچنین اسپروسکی^۲ و هاگستون^۳ (۱۹۷۸) نشان داده‌اند افرادی که برای مدت طولانی با هم زندگی می‌کنند دین را به‌عنوان مهم‌ترین عامل رضایتمندی در ازدواج تلقی می‌کنند. جریگان^۴ و ناک^۵ بعد از بررسی تحقیقات خود به این نتیجه رسیدند که دین بهترین عامل ثبات و پایداری در ازدواج است (همان منبع).

گرانر^۶ (۱۹۸۵) اثر اعمال عبادی شخصی بر سازگاری زناشویی دو نمونه متشکل از ۲۰۸ زوج را که به‌طور مساوی از ۴ گروه دینی انتخاب شده بودند بررسی کرد. نتایج نشان داد که ارتباط مثبتی بین انجام اعمال دینی بر سازگاری زناشویی در تمام گروه‌های

1. Glenn
4. Jerrigan

2. Sparawski
5. Nack

3. Houghston
6. Gruner

دینی وجود دارد. درحالی که خواندن کتاب مقدس به طور کلی به اندازه اعمال دینی مهم نبود و خواندن کتاب مقدس فقط برای دوگروه دینی (از ۴ گروه) در مقابله با مشکلات زناشویی مهم بود.

آنتونی (۱۹۹۳) در مطالعه ای ارتباط بین رضایت زناشویی و بلوغ دینی ۴۰۰ زوج از ۴ فرقه دینی پروتستان را بررسی کرد. یافته‌ها متکی بر گزارش‌های زنان و شوهرانشان بود. آن‌هایی که بالاترین نمره را در رضایتمندی زناشویی داشتند، جهت‌گیری دینی‌شان درونی بود. محققان فرض کرده‌اند که برای برخی زوج‌ها معنویت و رضایت روی هم تأثیر می‌گذارند، که نتیجه آن افزایش در دادن و گرفتن، افزایش از خود گذشتگی و نوع دوستی می‌باشد. آن‌هایی که پایین‌ترین نمره را در رضایت زناشویی داشتند، جهت‌گیری دینی‌شان برونی بود (گیلین، ۱۹۹۴).

مولینز، بروت، براکت و هریسون^۱ (۲۰۰۱) طی مطالعه‌ای به بررسی رابطه دین و ازدواج پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که دیندار بودن به طور معناداری با سازگاری زناشویی رابطه دارد. آن‌ها معتقدند که اثر دیندار بودن بر ازدواج در گروهی که مسن‌تر هستند اساسی‌تر و بیشتر است.

ماهانی و دیگران^۲ (۲۰۰۲) بعد از بررسی تحقیقات خود به این نتیجه رسیدند که دین موجب افزایش مشارکت کلامی، کاهش پرخاشگری کلامی و تعارض زناشویی شده و در نهایت موجب افزایش رضایتمندی زناشویی می‌شود.

باتلر و دیگران^۳ (۲۰۰۲) نشان دادند که عبادت و نیایش موجب همدلی، درک، تعهد، انعطاف‌پذیری در روابط، احساس مسئولیت‌پذیری و استفاده از فن خود مداخله‌ای برای حل تعارض می‌شود.

کیم و دیگران^۴ (۲۰۰۴) به این نتیجه رسیدند دین با هیجان‌های مثبت مثل خوش خلقی، مهربانی، اعتماد به نفس، توجه و آرامش رابطه مثبت دارد. مکنالتی و دیگران^۵ (۲۰۰۴) نشان دادند دین تأثیر قابل ملاحظه‌ای در سازگاری دارد و از آن می‌توان در کار بالینی هم استفاده کرد. شرکات^۶ (۲۰۰۴) بعد از بررسی تحقیقات خود به این نتیجه رسید

1. Mullins, Proekk, Breckett, Harisson.

2. Mahoney et al.

3. Butler et al.

4. Kim et al.

5. McNulty, et al

6. Sherkat

که اختلاف دینی در خانواده‌ها موجب بروز مشکلات برای ازدواج می‌شود که منجر به کاهش رضایتمندی و افزایش تعارضات زناشویی و طلاق می‌شود. موسوی (۱۳۷۴) نشان داد که اعتقادات دینی بر رضایتمندی زناشویی اثر مثبت دارد، بدین معنی که هماهنگی افراد از نظر دینی در رضایت زناشویی مؤثر است، اما بنی اسدی (۱۳۷۵) معتقد است بین پایبندی به اعتقادات دینی و سازگاری زناشویی رابطه‌ای وجود ندارد.

با توجه به اینکه بیشتر تحقیقات ارتباط مثبتی را بین دین و رضایتمندی زناشویی نشان می‌دهند و برخی تحقیقات دین را تنها عامل ثبات و پایداری می‌دانند، این سؤال مطرح می‌شود چرا برخی از افراد دین دار رضایتمندی زناشویی ندارند؟ آیا عدم رضایتمندی زناشویی آن‌ها به نوع جهت‌گیری دینی و میزان عمل به باورهای دینی مربوط می‌گردد؟

فرضیه‌های پژوهش

- ۱- بین جهت‌گیری دینی درونی و بیرونی، عمل به باورهای دینی و رضایتمندی زناشویی رابطه معناداری وجود دارد.
- ۲- متغیر تحصیلات بر جهت‌گیری دینی و عمل به باورهای دینی تأثیر معناداری دارد.
- ۳- متغیر جنسیت بر جهت‌گیری دینی و عمل به باورهای دینی تأثیر معناداری دارد.

تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرها

دینداری: دینداری یک نظام عملی مبتنی بر اعتقادات است که در قلمرو ابعاد فردی و اجتماعی از جانب پروردگار برای هدایت انسان‌ها در مسیر رشد و کمال الهی ارسال گردیده و شامل عقاید، باورها، نگرش‌ها و رفتارهاست که با هم پیوند دارند و یک احساس جامعیت را برای فرد تدارک می‌بینند (آرین، ۱۳۷۸).

دینداری در این پژوهش شامل ۱- جهت‌گیری دینی (درونی و برونی) ۲- عمل به باورهای دینی می‌شود.

جهت‌گیری دینی درونی: اشخاص با جهت‌گیری دینی درونی، انگیزه‌های اصلی

خود را در خود دین می‌یابند. دیگر نیازها هر چقدر که قوی باشند، نسبت به این انگیزه ارزش کم‌تری دارند. زمانی که چنین شخصی باوری دینی داشته باشد، سعی می‌کند آن را درونی ساخته و به‌طور کامل دنبال کند. اشخاص با این جهت‌گیری به ایمان به منزله یک ارزش متعالی می‌نگرند و عامل به اعمال و مناسک و پایبند به اعتقادات دینی خود می‌باشند.

جهت‌گیری دینی برونی^۱: افراد با جهت‌گیری دینی برونی دارای باورهای دینی هستند که فقط اهدافی ابزاری دارند و از دین برای رسیدن به مقاصدشان استفاده می‌کنند. این اشخاص به دلایل متعددی از جمله ایجاد امنیت، آرامش، توجیه خود و موقعیت به سمت دین می‌روند. به عبارت دیگر نمایشی از رفتار دینی از خود بروز می‌دهند (دوناو، ۱۹۸۵).

در این پژوهش به‌طور دقیق و علمی منظور از جهت‌گیری دینی (درونی و برونی) نمره‌ای است که آزمودنی از پرسشنامه جهت‌گیری دینی (درونی، برونی) آلپورت کسب می‌کند.

عمل به باورهای دینی: عمل به باورهای دینی در این پژوهش شامل چهار حوزه عمل به واجبات، عمل به مستحبات، فعالیت‌های دینی (عضویت در گروه‌های دینی و...) و در نظر گرفتن دین در تصمیم‌گیری‌ها و انتخاب‌های زندگی می‌شود (گلزاری، ۱۳۸۰). در این پژوهش به‌طور دقیق و علمی منظور از عمل به باورهای دینی نمره‌ای است که آزمودنی از آزمون معبد کسب می‌کند.

ایمان مسلمین و جهت‌گیری دینی آلپورت

در متون دینی و عرفان مسلمین بر امکان به‌کارگیری مفهوم سازی‌های آلپورت در روان‌شناسی دین مسلمین صحنه می‌گذارد. برای مثال، سخنان امام علی (ع) رهبر دینی مسلمین پس از حضرت محمد (ص) در خصوص انواع عبادت با جهت‌گیری‌های دینی آلپورت هم‌سو است. وی عبادت را به سه سنخ تقسیم می‌کند: عبادت ناشی از ترس، عبادت ناشی از کسب و عبادت ناشی از میل به سپاس.

1. Extrinsic

گروهی خدا را به امید بخشش می‌پرستند و این پرستش‌بازرگانان است. گروهی او را از روی ترس عبادت می‌کنند و این عبادت‌برندگان است و گروهی او را برای سپاس می‌پرستند و این پرستش‌آزادگان است (نهج البلاغه، ص. ۴۰۰).

روایاتی با این مضمون از دیگر پیشوایان چون امام حسین (ع)، امام باقر (ع) و امام صادق (ع) نیز نقل شده است. بر اساس سخنان امام علی (ع) عبادت از روی ترس (بردگان) و کسب (بازرگانان)، روی آورد ابزار گونه به دین است. این دو گروه عبادت را ابزاری برای رسیدن به اهداف دیگر خود می‌کنند. روی آورد بردگان به عبادت برای دوری از دوزخ است و روی آورد بازرگانان به دین برای نزدیکی به فردوس، هر دو این روی آوردها، نوعی دینداری بیرونی هستند. زیرا با اهدافی فایده‌نگرانه و نه از روی میل به کسب چیزی به سمت خداوند می‌روند. گروهی که هدف آن‌ها تقدس و سپاس از خداست، برای این گروه عبادت یک فعالیت خود مختار است، نه ابزاری برای اهدافی دیگر. به عبارتی دیگر، این افراد ایمان درونی دارند که کنش وری خود مختار دارند (قربانی، ۱۳۷۷).

روش تحقیق

در پژوهش حاضر که به منظور بررسی رابطه دینداری با رضایتمندی زناشویی زوج‌های شهر تهران انجام گرفته، از روش پس‌رویدادی استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش، تمامی زوج‌های شهر تهران بوده است. مشروط بر این که حداقل ۳ سال از زندگی مشترکشان گذشته باشد، در دامنه سنی بین ۲۵ تا ۵۵ سالگی قرار داشته باشند، همچنین دارای فرزند باشند و سطح تحصیلات آنان حداقل سیکل باشد. در انجام این پژوهش ۲۰۰ نفر (۱۰۰ زوج) همکاری داشته‌اند. جهت انتخاب آزمودنی‌ها از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای استفاده شده است که در ذیل به آن می‌پردازیم:

۱- ابتدا مناطق ۲۰ گانه آموزش و پرورش شهر تهران از نظر جغرافیایی به ۵ منطقه شمال (۱-۳-۴)، جنوب (۲۰-۱۹-۱۸-۱۷-۱۶)، غرب (۹-۵-۲)، شرق (۱۵-۱۴-۱۳-۸) و مرکز (۱۲-۱۱-۱۰-۷-۶) تقسیم شد.

۲- از بین این مناطق به صورت تصادفی ۵ منطقه بدین شرح انتخاب شد. شمال (منطقه ۳)، جنوب (منطقه ۱۷)، غرب (منطقه ۵)، شرق (منطقه ۱۴) و مرکز (منطقه ۱۲).

۳- پس از تعیین مناطق آموزش و پرورش، فهرست مدارس دخترانه ۵ ناحیه تهیه و از هر ناحیه دو مدرسه به صورت تصادفی انتخاب شد.

۴- نهایتاً در هر مدرسه، لیست دانش‌آموزانی که پدر و مادرشان دارای ویژگی‌های جامعه آماری بودند به عنوان چارچوب نمونه‌گیری تهیه شد. سپس به طور تصادفی از بین آن‌ها در هر مدرسه ۳۰ زوج انتخاب شدند.

ابزار اندازه‌گیری

به منظور انجام پژوهش حاضر از سه پرسشنامه: ۱- پرسشنامه انریچ (Enrich)، ۲- جهت‌گیری دینی (درونی و برونی) آلپورت و ۳- پرسشنامه معبد استفاده شده است.

۱- پرسشنامه انریچ (Enrich)

از این پرسشنامه به عنوان یک ابزار تحقیق معتبر در تحقیقات متعدد برای بررسی رضایت زناشویی استفاده شده است. فرم اصلی پرسشنامه رضایت زناشویی انریچ، از ۱۲ مقیاس (شامل ۱۱۵ سؤال) تشکیل شده است. که به جز مقیاس اول آن که ۵ سؤال دارد، تمام مقیاس‌ها شامل ۱۰ سؤال است. پاسخ به سؤالات به صورت ۵ گزینه‌ای: (کاملاً موافق، موافق، نه موافق نه مخالف، مخالف، کاملاً مخالف) است.

اعتبار فرم اصلی این پرسشنامه با روش ضریب آلفا ۰/۹۲ گزارش شده است. فرم اصلی آن را سلیمانیان (۱۳۷۳) در ایران هنجاریابی کرده است و تعداد سؤالات آن را از ۱۱۵ سؤال به ۴۷ سؤال کاهش داده است. میزان اعتبار فرم کوتاه شده پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفا ۰/۹۵ گزارش شده است.

در پژوهش حاضر الگوی چهار گزینه‌ای (حذف گزینه نه درست و نه نادرست) که در تحقیقات میرخشتی (۱۳۷۵) و فصیحی (۱۳۷۶) استفاده شده، در نظر گرفته شده است. میرخشتی میزان اعتبار این فرم کوتاه شده پرسشنامه را با استفاده از ضریب آلفا ۰/۹۲ و فرطوسی (۱۳۸۲)، ۰/۷۰ محاسبه کرده است.

۲- مقیاس جهت گیری دینی (درونی و برونی) آلپورت

اندازه گیری رابطه بین دین و پدیده های روان شناسی به آغاز قرن اخیر بر می گردد. در سال های اخیر محققان در حوزه روان شناسی دین در تلاش بوده اند تا الگوهای مناسبی برای اندازه گیری پدیده های روان شناختی در ارتباط با بعد معنوی انسان بیابند (گورساج، ۱۹۸۸). یکی از مقیاس هایی که در این زمینه ساخته شده و بسیار مورد توجه قرار گرفته، مقیاس جهت گیری دینی درونی و برونی آلپورت است. آلپورت بر مبنای کوشش های نظری اش سعی در ساختن مقیاسی برای اندازه گیری جهت گیری های دینی نمود. او به همین منظور یک مقیاس ۲۰ پرسشی ساخت که ۱۱ پرسش آن به جهت گیری دینی برونی و ۹ پرسش آن به جهت گیری دینی درونی اشاره می کند.

در سال ۱۹۶۳ فگین یک نسخه ۲۱ پرسشی از مقیاس I/E ساخت که تمام گزینه های آلپورت در آن انتخاب شده بودند و علاوه بر آن یک گزینه دیگر نیز به آن افزود. (دین همان کاری را می کند که عضویت من در گروه دوستان و آشنایان می کند، یعنی کمک می کند که زندگیم را متعادل و پایدار نگه دارم) این گزینه همبستگی مثبت بالای (۰/۶۱) با مقیاس E داشت و از آن به بعد از این مقیاس بیشتر استفاده شده است (دوناهو، ۱۹۸۵).

برای سنجش پایایی این آزمون در ایران مقیاس جهت گیری دینی درونی و برونی فگین به فارسی ترجمه شد و صحت ترجمه آن با بازخوانی متخصصان دیگر و ترجمه دوباره آن به انگلیسی تصحیح شد و سپس با بازنویسی های متعدد سعی در متناسب نمودن آن با بافت فرهنگی و دینی ایرانی گردید و گزینه ها بر اساس مقیاس لیکرت تنظیم شد. جان بزرگی و مختاری میزان اعتبار این مقیاس را با ضریب آلفا ۰/۷۳۷ و ۰/۷۱۲ محاسبه کرده اند.

۳- پرسشنامه معبد

پرسشنامه معبد دارای ۲۵ سؤال است که عمل (نه اعتقاد و نگرش) به باورهای دینی را اندازه گیری می کند. مواد آزمون در چهار حوزه عمل به واجبات، عمل به مستحبات، فعالیت های دینی (عضویت در گروه های دینی و ...) و در نظر گرفتن دین در

تصمیم‌گیری‌ها و انتخاب‌های زندگی قرار دارد. پایایی این آزمون از طریق بازآزمایی ۰/۷۶ گزارش شده است و از طریق دو نیمه کردن ۰/۹۱ و از طریق ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۴ گزارش شده است (گلزاری، ۱۳۸۰).

این آزمون دارای اعتبار محتوا (صوری و منطقی بالاست، اعتبار وابسته به ملاک آن از طریق مقایسه افراد دینی و غیر دینی با ضریب اعتبار ۰/۷۸-۰/۸۴ و اعتبار سازه (تفاوت ویژگی‌های شخصیتی در آزمون با توجه به پژوهش‌های انجام شده در این زمینه) $(P > ۰/۰۰۱)$ به دست آمده است (همان منبع).

یافته‌های پژوهش

فرضیه ۱: بین جهت‌گیری دینی (درونی و بیرونی)، عمل به باورهای دینی و رضایتمندی زناشویی رابطه معنا داری وجود دارد.

فرضیه ۱-الف: بین جهت‌گیری دینی درونی و رضایتمندی زناشویی رابطه معنا داری وجود دارد.

همان‌طور که در جدول ۱ می‌توان دید فرضیه ۱-الف تأیید می‌شود. یعنی بین جهت‌گیری دینی درونی و رضایتمندی زناشویی در سطح $P < ۰/۱۰$ رابطه معنا داری وجود دارد. به عبارتی هر چه جهت‌گیری دینی افراد درونی تر باشد رضایتمندی زناشویی آن‌ها بیشتر است.

جدول شماره ۱- نتایج ضریب همبستگی جهت‌گیری دینی درونی و رضایتمندی زناشویی

ضریب همبستگی	فراوانی	سطح معناداری
جهت‌گیری دینی درونی و رضایت زناشویی	۲۰۰	۰/۰۱
		-۰/۲۰۷

علت منفی بودن ضریب همبستگی به دلیل آن است که در مقیاس جهت‌گیری دینی درونی آلپورت نمرات پایین نشان‌دهنده این است که جهت‌گیری، دینی فرد درونی تر

است و در مقیاس رضایتمندی زناشویی اترنج نمرات بالا نشان دهنده رضایتمندی زناشویی بیشتر است.

فرضیه ۱ - ب: بین جهت گیری دینی برونی و رضایتمندی زناشویی رابطه معنا داری وجود دارد.

جدول ۲ نشان دهنده آن است که رابطه بین جهت گیری دینی برونی و رضایتمندی زناشویی در سطح $P < 0/05$ معنا دار نبوده است.

جدول شماره ۲ - نتایج ضریب همبستگی جهت گیری دینی برونی و رضایتمندی زناشویی

ضریب همبستگی	فراوانی	سطح معناداری	
۰/۳۷	۲۰۰	۰/۰۱	جهت گیری دینی برونی و رضایتمندی زناشویی

فرضیه ۱ - ج: بین عمل به باورهای دینی و رضایتمندی زناشویی رابطه معنا داری وجود دارد.

همان طور که در جدول ۳ می توان دید فرضیه ۱ - ج تأیید می شود. یعنی بین عمل به باورهای دینی و رضایتمندی زناشویی در سطح $P < 0/01$ رابطه معنا داری وجود دارد. به عبارتی هر چه میزان عمل به باورهای دینی افراد بیشتر باشد رضایتمندی زناشویی آن ها نیز بیشتر است.

جدول شماره ۳ - نتایج ضریب همبستگی عمل به باورهای دینی و رضایت زناشویی

ضریب همبستگی	فراوانی	سطح معناداری	
۰/۲۵۳	۲۰۰	۰/۰۱	عمل به باورهای دینی و رضایت زناشویی

فرضیه شماره ۲: متغیر تحصیلات بر جهت گیری دینی و عمل به باورهای دینی تأثیر معناداری دارد.

فرضیه ۲- الف: سطح تحصیلات بر میزان عمل به باورهای دینی تأثیر دارد. همان طور که در جدول ۴ می توان دید فرضیه ۲- الف تأیید می شود. یعنی بین سطح تحصیلات و میزان عمل به باورهای دینی رابطه معناداری وجود دارد. با توجه به معنادار بودن نسبت از آزمون تعقیبی توکی استفاده شد که نتایج نشان داد از میان سطوح تحصیلات مختلف تنها بین لیسانس و فوق دیپلم تفاوت معنا داری وجود دارد.

جدول شماره ۴- تحلیل واریانس یک طرفه برای بررسی تأثیر فرضیه فوق

سطح معناداری	F	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مجموع مجذورات	منبع تغییرات	مقوله
۰/۰۴	۲/۳۳۸	۴۶۶/۴۳۲	۵	۲۲۳۲/۱۶۱	بین گروهی	عمل به باورهای دینی
		۱۹۰/۹۸۲	۱۸۲	۳۴۷۵۸/۷۰۶	درون گروهی	
			۱۸۷	۳۶۹۹۰/۸۶۷	مجموع	

فرضیه ۳- ب: سطح تحصیلات بر جهت گیری دینی مؤثر است. همان طور که در جدول ۵ می توان دید مقدار χ^2 دو به دست آمده با درجه آزادی ۸ مساوی ۲۰/۸۰ می باشد که در سطح $P < ۰/۰۵$ معنا دار می باشد. یعنی بین سطح تحصیلات و جهت گیری دینی رابطه معناداری وجود دارد.

جدول شماره ۵- خی دو جهت بررسی سطح تحصیلات
بر جهت گیری دینی آزمون

مجموع	سیکل		دیپلم		فوق دیپلم		لیسانس		فوق لیسانس و بالاتر		تحصیلات جهت گیری دینی
	فرآوانی مورد انتظار	فرآوانی مشاهده شده	فرآوانی مورد انتظار	فرآوانی مشاهده شده	فرآوانی مورد انتظار	فرآوانی مشاهده شده	فرآوانی مورد انتظار	فرآوانی مشاهده شده	فرآوانی مورد انتظار	فرآوانی مشاهده شده	
۴۵	۸/۱	۱۵	۱۹/۴	۱۹	۴/۵	۵	۹/۱	۵	۳/۸	۱	درونی
۴۳	۷/۸	۵	۱۸/۵	۱۴	۴/۳	۴	۸/۷	۱۶	۳/۷	۴	برونی
۱۰۰	۱۸/۱	۱۴	۴۳/۱	۴۸	۱۰/۱	۱۰	۲۰/۲	۱۷	۸/۵	۱۱	نامتمایز

فرضیه شماره ۳: متغیر جنسیت بر جهت گیری دینی و عمل به باورهای دینی تأثیر معناداری دارد.

فرضیه شماره ۳- الف: بین عمل به باورهای دینی زنان و مردان تفاوت معناداری وجود دارد.

همان طور که در جدول ۶ می توان دید بین جنسیت و عمل به باورهای دینی در سطح $P < ۰/۰۵$ تفاوت معناداری وجود ندارد.

جدول شماره ۶- مقایسه تفاوت عمل به باورهای دینی زنان و مردان

مقوله	جنس	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	t	سطح معناداری
عمل به باورهای دینی	مونث	۱۰۰	۷۷/۰۳	۱۳/۲۳	۱۹۸	۱/۲۷	۰/۲۰
	مذکر	۱۰۰	۷۴/۵۲	۱۴/۵۲			

فرضیه ۳- ب: بین جهت گیری دینی زنان و مردان تفاوت معناداری وجود دارد. همان طور که در جدول ۷ می توان دید مقدار خی دو به دست آمده با درجه آزادی ۲ مساوی ۰/۴۲۸ است که در سطح $P < ۰/۰۵$ معنادار نمی باشد.

جدول شماره ۷ - آزمون خی دو جهت بررسی جهت گیری دینی زنان و مردان

مجموع	جهت گیری دینی						جنس
	نامتایز		برونی		درونی		
	فراوانی مورد انتظار	فراوانی مشاهده شده	فراوانی مورد انتظار	فراوانی مشاهده شده	فراوانی مورد انتظار	فراوانی مشاهده شده	
۱۰۰	۵۲/۵	۵۴	۲۲/۵	۲۳	۲۵	۲۳	مونث
۱۰۰	۵۲/۵	۵۱	۲۲/۵	۲۲	۲۵	۲۷	مذکر
۲۰۰	۱۰۵	۱۰۵	۴۵	۴۵	۵۰	۵۰	مجموع

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر به منظور بررسی رابطه دینداری با رضایتمندی زناشویی در بین زوج های شهر تهران انجام گرفت. تجزیه و تحلیل یافته های مربوط به فرضیه اول نشان می دهد: بین جهت گیری دینی درونی و رضایتمندی زناشویی، جهت گیری دینی درونی و عمل به باورهای دینی، و عمل به باورهای دینی و رضایتمندی زناشویی رابطه معناداری وجود دارد.

در زمینه فرضیه شماره ۱ می توان گفت: تعالیم و باورهای دینی می توانند فرد را به سوی کمال و تعالی و در نتیجه رضایتمندی بیشتر هدایت کند. به گونه ای که فردی که به طور خود انگیزه و با بصیرت و آگاهی و شناختی منطقی به جزم و یقین رسیده باشد، با ایمان کامل تحت هر شرایطی به آن فرامین عمل می کند و برای ارزش های دینی به عنوان جزء لازم زندگی اش احترام قائل است و آن را برای مطابقت با جریانات زندگی خودش لازم می داند. در غیر این صورت اگر فقط برای کسب امتیازات اجتماعی، سودجویی و یا ترس از تنبیه و نکوهش دیگران به این اعمال تن در دهد این اعمال کم ترین تأثیر را در فرد خواهد داشت و حتی ممکن است تأثیر معکوس در فرد داشته باشد. حضرت علی(ع) در نهج البلاغه می فرمایند: «وَأَعْلَمُوا أَنَّهُ مَنْ لَمْ يَمُنْ عَلَى نَفْسِهِ

حَتَّى يَكُونَ لَهُ مِنْهَا وَعِظٌ وَزَجْرٌ لَمْ يَكُنْ لَهُ مِنْ غَيْرِهَا لَا زَجْرٌ وَلَا وَعِظٌ» (نهج البلاغه، خطبه: ۹۰)

بدانید هر که از درون خود واعظ و زاجری داشته باشد عوامل برونی برای او فایده‌ای نخواهد داشت.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود این التزام و باور قلبی یکی از ارکان اساسی در دین اسلام است، چنانکه ایمان دارای دو رکن اساسی یعنی التزام عملی و ظهور قلبی آن است و اگر عملی بدون التزام و اعتقاد قلبی و باور به حقانیت آن از فرد صادر نشود نشانه ایمان نیست و همچنین در صورتی که التزام قلبی مجال بروز نیابد و در مقابل عمل ظاهر نشود مبین نقص و کاستی در ایمان است. لذا به نظر می‌رسد افرادی که دارای جهت‌گیری دینی برونی هستند به علت این که گرایش ابزاری به دین دارند دچار نقص و کاستی در ایمان خود هستند، بنابراین ایمان آن‌ها نمی‌تواند تأثیر مثبتی در زندگی زناشویی آن‌ها داشته باشد و موجبات رضایتمندی زناشویی را فراهم کند. اما اشخاص دارای جهت‌گیری درونی و عامل به انجام رفتارهای دینی به واسطه ایمان راستین به خدا و جنبه‌های دیگر ایمان که شامل ابعاد شناختی، ارزشی، نگرشی، رفتاری و هیجانی می‌باشد باعث رشد و تعالی بسیاری از ویژگی‌های فردی از جمله افزایش توانایی همدلی، درک، مسئولیت‌پذیری، انعطاف‌پذیری، توجه، همکاری، داشتن تحمل و اغماض، کارآمدی هوشی، خوش‌بینی، خود مداخله‌ای برای حل تعارض می‌شود. به همین دلیل چنین اشخاصی توانایی بالایی برای بهبود در روابط و تعاملات خود دارند در نتیجه سازگاری و رضایتمندی بیشتری از روابط و زندگی زناشویی خود دارند.

فرضیه دوم تأثیر متغیر تحصیلات بر جهت‌گیری دینی و عمل به باورهای دینی را بررسی کرد که این فرضیه تأیید شد. در تأیید این فرضیه می‌توان به قرآن کریم استناد کرد. در آیات قرآن همیشه علم و عمل در کنار هم قرار می‌گیرند. آمنو و عملوا الصالحات: ایمان می‌آورند و عمل صالح انجام می‌دهند. حضرت علی (ع) در ارتباط با هماهنگی علم و عمل می‌فرماید: **فَمَنْ عَلِمَ عَمَلًا وَالْعِلْمُ يَهْتَفُ بِالْعَمَلِ، فَإِنْ أَجَابَهُ وَالْإِ ارْتَحَلَ عَنْهُ (الحکمه، ۳۶۶).**

علم و عمل پیوندی نزدیک دارند، و کسی که دانست باید به آن عمل کند، چرا

که علم، عمل را فراخواند، اگر پاسخش داد می ماند و گرنه کوچ می کند. در واقع هر چقدر سطح علمی و تحصیلات افراد بالاتر می رود، قدرت تجزیه و تحلیل مسائل دینی در آن ها عمیق تر می گردد و امکان پابندی آن ها به دین و عقاید دینی نیز فزونی می گیرد. فرضیه چهارم تأثیر متغیر جنسیت بر جهت گیری دینی و عمل به باورهای دینی را مورد بررسی قرار می دهد. که این فرضیه تأیید نشد این مسأله را می توان این گونه بیان کرد که دین برای سعادت و نیکبختی و رستگاری نوع بشر به وجود آمده است. بنابراین، مخاطب پیامدهای دینی، تمامی افراد بشر، اعم از زن و مرد هستند که هر دو دارای فطرتی پاک می باشند.

پیشنهادهات

- ۱- به مسئولین امور توصیه می شود که از القاء ارزش ها و اعتقادات دینی به افراد به طور شتابزده اجتناب نمایند و به جای آن برای شناساندن ارزش ها و باورهای دینی از روش های اصولی و منطقی استفاده نمایند تا به جای تقویت دین بیرونی، دین درونی تقویت شده و افراد به یک نظام ارزشی درونی شده سوق داده شوند. ارزش هایی که خصلت دائمی پیدا کنند و به انسان هویت و اصالت بدهند.
- ۲- با توجه به اینکه استفاده از روش های تربیتی مانند الگوپذیری، تشویق و تقویت رفتارهای مثبت نوع نگرش و ادراک افراد را به دین تغییر می دهد به والدین توصیه می شود که کودکان را به نحوی تربیت کنند که جهت گیری دینی آن ها درونی شود.
- ۳- ایجاد سمینارها و برگزاری جلساتی با حضور صاحب نظران اسلامی، مشاوران و روان شناسان با هدف به کارگیری مفاهیم دینی در فرآیند مشاوره و روان درمانی.
- ۴- برگزاری کلاس های آموزشی مستمر برای زوج ها با هدف بهره گیری از روش های دینی در تعاملات صحیح زوج ها.
- ۵- برگزاری کارگاه های آموزشی در زمینه مسائل مختلف زناشویی (شیوه های همسرداری، تربیت فرزندان، روش های مقابله با تعارضات زناشویی) به تناسب نیازهای زوج ها.
- ۶- تهیه بروشورها و مطالب آموزشی در باره مهارت های لازم برای زندگی سالم زناشویی، برگزاری سمینارها و همایش در زمینه دین و مسائل خانوادگی.

۷- پیشنهاد می‌شود به منظور ارزیابی دقیق جنبه‌های مختلف دینداری (باورها، عاطفه، رفتار، جهت‌گیری دینی و...) پرسشنامه‌ای متناسب با ویژگی‌های دینی و اسلامی مسلمانان ساخته شود.

۸- پژوهش‌هایی به منظور هنجاریابی گسترده جهت‌گیری دینی صورت گیرد. برای دستیابی به نتایج دقیق‌تر و ارائه تصویری روشن‌تر پیشنهاد می‌شود که علاوه بر استفاده از پرسشنامه از سایر ابزار سنجش مانند مشاهده زندگی واقعی افراد و مصاحبه و پرسش از اطرافیان استفاده شود.

منابع

ابراهیمی بختور، د. (۱۳۶۴). بحثی پیرامون پیرامون روان‌شناسی ازدواج. تبریز: انتشارات سعدی.

بنی اسدی، ح. (۱۳۷۰). بررسی و مقایسه عوامل مؤثر اجتماعی فردی و شخصیتی زوجهای ناسازگار در شهر کرمان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی.

ثناپی، ب. (۱۳۷۵). آسیب‌شناسی خانواده. مجله پژوهش‌های تربیتی. شماره ۳. جان‌بزرگی، م. (۱۳۷۸). بررسی اثر بخشی روان‌درمانگری با و بدون جهت‌گیری بر اضطراب و تنیدگی. پایان‌نامه رساله دکترا دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی.

ستیر، و. (۱۳۷۴). آدم‌سازی در روان‌شناسی خانواده. ترجمه ب. بیرشک. تهران: انتشارات رشد.

سلیمانیان، ع. (۱۳۷۳). بررسی تفکرات غیر منطقی بر اساس رویکرد شناختی و نارضایتی زناشویی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت معلم، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی.

سیف، س. (۱۳۶۸). تئوری رشد خانواده. تهران: انتشارات دانشگاه الزهرا. غباری بناب، ب. (۱۳۸۰). مطالعاتی در قلمرو مشترک دین و روان‌شناسی. حوزه و دانشگاه. سال هفتم. شماره ۹۲.

فرطوسی، ز. (۱۳۸۲). مقایسه میزان رضایت زناشویی و سلامت روان کارکنان مدد ستادی و اقماری شرکت نفت. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت معلم، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی.

قربانی، ن. (۱۳۷۷). روان شناسی دین یک روی آورد علمی چند تباری. قبسات. سال سوم. شماره ۲ و ۳.

گلزاری، م. (۱۳۸۰). مقیاس عمل به باورهای دینی، خلاصه مقاله دین و بهداشت روان. مختاری، ع. (۱۳۷۹). بررسی رابطه بین جهت گیری دینی و میزان تنیدگی در دانشجویان دانشگاه تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی.

میرخشتی، ف. (۱۳۷۵). بررسی رابطه رضایت از زندگی زناشویی و سلامت روان. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رودهن. میلانی فر، ب. (۱۳۷۰). بهداشت روانی. تهران: انتشارات صومعه.

موسوی، ر. (۱۳۷۴). بررسی و مقایسه عوامل موثر بر رضامندی زناشویی در سه گروه پزشکان، کارمندان و کارگران شهر تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت معلم، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی.

Brammer, L. M. ; Abrego , P. J. , & Shostrom. E. L. (1993). Therapeutic counseling and psychotherapy. New York.

Butler, M. H , et al. (2002). Prayer as a conflict resolution ritual: Clinical implications of religious couples' report of relationship softening, healing perspective, and change responsibility. *Journal of family therapy*. v. 30, Issue 1, p. 19

Donahue, M. J. (1985). Intrinsic and extrinsic religiousness: Review and meta analysis. *Journal of Psychology and Social psychology*

Giblin, P. (1994). Communication in marriage and *Family Journal*. v. 2, Issue. 1, p. 48

Gruner, L. (1985). The correlation of private, religious devotional practices and marital adjustment. *Journal of Comparative Family Studies*.

- v. 16, N. 1, p. 47-5
- Kim, Y. M. & Others. (2004). Spirituality and affect: A function of changes in religious affiliation. *Journal of Family Psychology*.
- McNulty, K. & others. (2004). Perceived uncertainty, spiritual well-being, and psychosocial adaptation in individuals with multiple sclerosis. *Journal of Family Psychology*.
- Mahoney, A. & others. (2004). Marriage and the spiritual realm: The role of proximal and distal religious constructs in marital functioning. *Journal of Family Psychology*. v. 13. Issue 3, 17.
- Mullins, L. C. , Proett, D. Breckett. k. & Harisson, D. (2001). Marital adjustment and religiosity: A comparison of those under age 65 with those age 65 and older.
- Sherkat, D. E. (2004). Religious intermarriage in the United States: Trends, patterns, and predictors. *Journal of Social Science Research*.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی